

Ὁ Ἀλέξης Γρηγορίεβιτς
Ὀρλώφ, ἀπεσταλμένος
τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης,
ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ρωσικῶν
δυνάμεων, στὴν Ἑλλάδα.

Ιωάννης Βίμων
2/1976
σελ. 21

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1770

Μὲ τὴν ὑποκίνησι τῆς Αἰκατερίνης Β' τῆς Ρωσίας οἱ
Ἕλληνες ξεσηκώνονται ἐναντίον τῶν Τούρκων.

ΕΝΑ ανάδρομο ιστορικό αλμα δυο αιώνων, μάς φέρνει στο 1770. Ακριβώς αυτόν τον Μάρτιο έχουμε την ολοστρόγγυλη επίτευση διακοσίων χρόνων από την προτελευταία μεγάλη ελληνική επανάσταση κατά των Τούρκων. Άλλο ένα ανάδρομο αλμα, πάλι δυο αιώνων, μάς φέρνει στην κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους το 1570 και την ιστορική ναυμαχία της Ναυπάκτου (Λεπάντο) μέσα σε λίγους μήνες. Πολλοί Ευρωπαίοι ιστορικοί χαρακτήρισαν την ναυμαχία εκείνη, με την ολοκληρωτική καταστροφή της τουρκικής άρμάδας, σαν καλοσσιαιίας σημασίας γεγονός, σαν κοσμοϊστορικό όροσημο: το μέγιστο ύψος στην άνοιξαν καμπύλη της όθωμανικής τροχιάς, την άφετηρία «της κατιούσης». Στην πραγματικότητα ο χαρακτηρισμός είναι τουλάχιστον υπερβολικός. Ό τότε ρεϊζέ φένης της Ύψηλης Πύλης (ύπουργός Έξωτερικών) έλεγε λίγο αργότερα στον εκπρόσωπο της Βενετίας συσχετίζοντας τα γεγονότα καταλήμως Κύπρου - καταστροφής στόλου:

— Έσείς μάς κάψατε τὰ γένεα που πάλι όμως θά μεγαλώσουν (θα κατασκευασθῆ ἄλλος στόλος). Έμεις όμως σὰς κάψαμε ἕνα χέρι (τὴν Κύπρο) που δὲν ξαναφυτρώνει.

Στὴν πραγματικότητα εἶχε δικιο ὁ ρεϊζέ φένης μετὴν παρομοίωσί του. Δὲν σταματᾶ ἡ ὀθωμανικὴ επέκτασις μετὴν περίφημη ναυμαχία. Συνεχίζεται ἡ κατάληψις «κτήσεων» τῆς Βενετίας στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ἡ Κρήτη κυριεύεται μόνο ἕναν αἰῶνα αργότερα. Ἡ Βιέννη πολιορκεῖται καὶ κινδυνεύει τὸ 1683. Γιατὶ λοιπὸν χαρακτηρίζεται ἡ ναυμαχία ὡς ἀρχὴ τοῦ τέλους τῶν Ὀσμανιῶν; Ὁ Παπαρηγόπουλος δίνει μιὰ λογικὴ ἐξήγησι: Οἱ Ἑρωπαῖοι θεωροῦσαν ὡς τότε ἀκατανίκητη τὴν «ἄρδη» τοῦ Ὀσμάν. Οἱ ἀποτυχίες τῶν χλιαρῶν σταυροφοριῶν στὰ χρόνια πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰ παθήματά τους ἀπὸ τὸν φοβερὸ Χα-

ϊρεντίν Μπαρμπαρόσσα, εἶχαν τρομοκρατήσει ἐκείνους που δέχονταν τὰ πλήγματα. Ἀμυντικοὶ ἦσαν ὡς τὸ 1570 οἱ πόλεμοί τους. Ἡ νίκη ὁμως τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Βενετίας, παπικοῦ κράτους καὶ «Αὐτοκράτορος» (τῶν ἐνωμένων ἀρκετὰ χρόνια θρόνων Ἰσπανίας καὶ Αὐστρίας) μετὰ τὸν Δὸν Ζουάν τὸν Αὐστριακὸ, προκάλεσε συγκλονιστικὲς ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ ἡ Τουρκία ἀνανεώνει τὴν ὀρμητικότητά της στὰ χρόνια που κυβερνοῦν οἱ τρεῖς Κιοπρουλοῦδες μεγάλοι δεζζήρηδες: Μεχμέτ, Ἀχμέτ καὶ Μουσταφᾶς (1650-1690). Ἔτσι, ἄλλοι Ἑρωπαῖοι ιστορικοὶ, ὅπως ὁ Χάμερ καὶ ὁ Φίνλεϋ, θεωροῦν σὰν ὀρόσημο γιὰ τὴν τουρκικὴ ὀρμητικότητα μιὰν ἄλλη χρονο-

εἶνε μέσα σὲ 100 ἡμέρες χωρὶς καμμιά μάχη. Ἡ Βενετία δρισκεταὶ πιά ὄχι ἀπλῶς στὴν παρακμῆ, ἀλλὰ στὴν κατὰπτωσι. Μόνο τὴν διάσωσι τῶν παλιῶν κτήσεών της (τὰ Ἐπτάνησα) μελετᾶ πιά τὸ ἄλλοτε περίφημο συμβούλιο τῶν Δέκα, τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν Τουρκία, ἐκείνη ἡ ἐπιβλητικὴ συγκέντρωσις δυνάμεως στὸν κάμπο τῶν Θηβῶν, λογαριάζεται ἡ τελευταία. Δὲν θά ξαναδῆ μοια μεγᾶλος δεζζήρης ἢ σερασκέρης (ἀρχιστράτηγος) τοῦ σουλτάνου. Τὸ κράτος τῆς ἀσιατικῆς ὀρδῆς μετὰ ἀρχηγὸ τὸν Πατισᾶχ (μεγᾶλος σᾶχης) ἢ Χᾶν (ταταραμογγολικὸς τίτλος τοῦ σουλτάνου) ἢ Χαλίφη (ἀρπαγμένος ἀπὸ τοὺς Ἀραβες τίτλος)

Πρὶν ἀπὸ διακόσια ἀκριβῶς χρόνια, τὸ ἔτος 1770, οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν μέσα σὲ ἕναν ἐπαναστατικὸ συναγερομὸ ἐναντίον τῶν κατακτητῶν Τούρκων, ὁ ὁποῖος ὁμως, παρ' ὅλες τὶς ἀρχικὲς ἐλπίδες, κατέληξε σὲ ἕνα λουτροῦ αἵματος. Τὸ τόλμημα ἀπέτυχε, ἀλλὰ ἡ ἐπαναστατικὴ διάθεσις τῶν ὑποδοῦλων δὲν νεκρώθηκε. Ἡ πείρα τοῦ 1770 ὑπῆρξε μὲν πικρὴ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος αὐτὸς λαὸς δημούργησε, ἔπειτα ἀπὸ μισὸ αἰῶνα, τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821.

λογία. Τὸ 1715, ὅταν ὁ δεζζήρης Ἀλῆ Κιομουρτζῆ ξαναπῆρε πίσω τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴν Βενετία, πού τὴν εἶχε καταλάβει ὁ Μοροζίνι πρὶν 25 χρόνια. Τότε: «Ὁ τουρκικὸς στρατὸς συγκεντρώθηκε τὴν ἀνοιξὶ στὴν Μακεδονία».

Πρῶτα ἔπρεπε κατὰ τὰ ἐπιδρομικὰ ἔθιμα τῆς ὀθωμανικῆς ὀρδῆς νὰ βοσκῆσουν τὰ ἄλογα τῶν σπαχῆδων (τῶν πολεμιστῶν τσιφλικᾶδων) σὲ χλωρὸ σανὸ καὶ κριθᾶρι. Τὸ καλοκαίρι ἀρχίζει τοὺς πολέμους τῆς ἡ ὀρδῆ. Ἔτσι, μόνο τὸν Ἰούνιο ξεκίνησαν. Στὴ Θῆβα ὁ Βεζζήρης ἔκανε ἐπιθεώρησι καὶ καταμέτρησι. Βρέθηκαν 72.000 πεζοὶ καὶ 22.000 καβαλαραῖοι (σπαχῆδες καὶ οἱ ἀκόλουθοί τους, τοῦ τιμαριωτικοῦ ἱππικοῦ). Τότε ξεκίνησε καὶ ὁ στόλος μετὰ καπυτῶν πασᾶ (ναύαρχο) τὸν Τζανούμ Χότζα.

Ἡ ἀνακατάληψις τοῦ Μοριά

πενρᾶ πιά στὴν ἄμυνα, στὴν σταδιακὴ ἐγκατάλειψι τῶν ἐυρωπαϊκῶν κατακτησέων του. Ἡ ὀριστικὴ παρακμῆ ἔχει κι ὄλας ἀρχίσει.

Δὲν εἶναι τυχαῖο βέβαια ὅτι τὰ ἴδια ἐκεῖνα χρόνια γύρω στὸ 1715, φθάνουν στὰ χέρια ραγιαδων κατὰ προκρούσεις. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές, ἐκείνος που τὶς ὑπογράφει φέρεται κατὰ τὴν μετάφρασί της: «Πέτρος Α΄, Ρωσο-Γραικῶν αὐτοκράτωρ, Τζάρης τῆς Μοσχοβίας», μετὰ ἡμερομηνία: «1711, Μαρτίου 25». Ἡ Ρωσία, ἡ Μόσχα που ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση φιλοδόξησε νὰ πάρῃ τὸν τίτλο τῆς «Τρίτης Ρώμης», τώρα μόνο μετὰ τὸν τσάρο Πέτρο, γίνεται πραγματικὴ μεγάλῃ δύναμις. Ὡς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, οἱ προηγούμενοι τσάροι ἔχουν βέβαια τὶς φιλοδοξίες τους, ἀλλὰ χρειάζονται αἰῶνες γιὰ τὴν ἰσχυροποίησί τους. Οἱ Τάταροι τῆς

*Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας
Μεγάλη Αἰκατερίνη. Ἀκολούθησε τὴν
πολιτικὴ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, καὶ σ' αὐτὴν
ὀφείλεται ἡ ἐξέγερσις τοῦ 1770.*

Κριμαίας καὶ ὅλων τῶν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου ἔχουν ὑποταχθῆ στοὺς ἀδελφούς τους τῆς Πόλης. Καὶ ὅσο ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία εἶναι ἰσχυρὴ, ὁ Εὐξεινος Πόντος μένει τουρκικὴ θάλασσα. Διακόσια χρόνια δὲν μπόρει νὰ κἀνῃ τὴν ἐμφάνισί του ἐκεῖ ξένο ἐμπορικὸ καράβι. Ἀκόμη καὶ ἡ Ἀζοφικὴ, εἶναι μιὰ τουρκικὴ λίμνη. Οὔτε ἓνα μέτρο «ἐξόδου» δὲν ἔχει ἡ «Μοσχοβία». Ὅλα τὰ μεγάλα ρωσικὰ ποτάμια ἐκβάλλουν σὲ τουρκικὴ θάλασσα. Ὁ Πέτρος ὅμως εἶναι Μέγας τῆς ἱστορίας. Ἐκανε τὴν Ρωσία πραγματικὸ κράτος. Ἄνοιξε διέξοδο στὴν Βαλτικὴ (ἐχτισε τὸ Πέτρογκραντ). Ἄνοιξε τὸν δρόμο γιὰ ἐξοδο στὴν Μαύρη Θάλασσα, κι ἄς δοκίμασε μιὰ ἥττα μὲ κίνδυνο αἰχμαλωσίας στὴν πρώτη προσπάθειά του. Εἶναι τόσο ἀποτελεσματικὴ ἡ ἐπιδρασίς του, ὥστε ἡ Ρωσία παραμένει ἰσχυρὴ παρὰ τὶς ἀδιάκοπες ἀνωμαλίες μὲ τὶς ὁποῖες ἀνεβαίνουν στὸν θρόνο οἱ κοντινοὶ διὰδοχοί του: ἡ γυναίκα του Ἐλισάβετ (1725 - 1727), ὁ ἕγγονός του Πέτρος (1727 - 1730), ἡ ἀνηψιά του Ἄννα (1730 - 1740), ὁ ἀνηψιὸς τῆς Ἰβάν (οὐ-

τε ἓνα χρόνο), ἡ τελευταία κόρη του Ἐλισάβετ Πέτροβνα (1741 - 1762), ὁ Γερμανὸς ἀνηψιὸς τῆς Πέτρος (τὸ 1762). Παρὰ τὶς ἐναλλαγές, συνωμοσίες καὶ δολοφονίες, ἡ Ρωσία παραμένει ἰσχυρὴ. Τὸ ἀνοιγμα στὴν Ἀζοφικὴ, τὸ ὀριστικοποιεῖ ἡ Ἄννα. Στὰ χρόνια τῆς Ἐλισάβετ Πέτροβνας, σὲ πόλεμο μὲ τὸν Φρειδερίκο τῆς Πρωσίας (τὸν Μεγάλο), ρωσικὰ στρατεύματα κυριεύουν τὸ Βερολίνο. Ὁ Φρειδερίκος σώζεται μὲ τὸν θάνατο τῆς τσαρίνας ποὺ τὴν διαδέχεται ὁ ἀνηψιὸς τῆς Πέτρος Γ', Γερμανὸς πρίγκιπας. Αὐτὸς κλείνει εἰρήνη μὲ τὴν Πρωσία. Ἀλλὰ ἐκεῖνη ἡ χειρονομία ἀποτελεῖ καὶ τὴν θανατικὴ του καταδίκη. Ἀρχηγὸς συνωμοσίας γίνεται ὁ γιγαντώσιμος ἑραστής τῆς γυναίκας του, Γρηγόριος Ὀρλώφ. Μὲ τὴν βοήθεια τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν του, στραγγαλίζει τὸν Πέτρο. Στὸν θρόνο μένει μόνη τῆς ἡ τσαρίνα Σοφία, ποὺ μὲ τὴν στέψη τῆς ὀνομάζεται Αἰκατερίνη. Ἡ Μεσσαλίνα τοῦ Βορρᾶ, ὅπως θὰ τὴν ποῦν. Ἡ ἀκόλαστη καὶ ἀχόρταγη στὶς ἀπολαύσεις, ὅπως τῆς καταμαρτυροῦν. Ἡ Σεμίραμις τοῦ Βορρᾶ, ὅπως θὰ τὴν ποῦν ἄλλοι. Ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας

καὶ τῆς Ἱστορίας. Στὰ 31 χρόνια τῆς βασιλείας τῆς (ὡς τὸ 1793) ἀκολουθεῖ ὀρηκτικὰ τὸν δρόμο τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Σὲ αὐτὰ τὰ χρόνια ἡ Ρωσία γίνεται ὀριστικὰ ἡ Μεγάλη Δύναμις ποὺ τῆς «πέφτει λόγος» γιὰ κάθε εὐρωπαϊκὸ ζήτημα. Πρῶτο στόχο τῆς ἔχει τὴν Πολωνία ποὺ βρίσκεται κι αὐτὴ στὴν παρακμὴ τῆς. Ἀλληλομάχονται ἐκεῖ ἀπὸ χρόνια ἡ ρωσόφιλη παράταξις (σύνδεσμος τοῦ Ράδομ) μὲ τὴν ἐθνικιστικὴ (σύνδεσμος τοῦ Μπάρ). Στὸν ἐμφύλιο πόλεμό τους, ρωσικὸς στρατὸς ὑποστηρίζει στὴν ἐκλογὴ βασιλέως τὸν Στανισλάο. Μαθεύονται σχέδια διαμελισμοῦ τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ρωσία, Πρωσία καὶ Αὐστρία. Τὴν Πολωνία ὅμως τὴν θέλουν γιὰ ἀντίρροπη δύναμι ἐναντίον Πρωσίας καὶ Ρωσίας, τόσο ἡ Γαλλία ὅσο καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἀλλὰ τὰ χρόνια εἶναι δύσκολα καὶ γιὰ τὶς δυὸ αὐτὲς δυνάμεις. Ἐχει ἐνταθῆ ἡ ἀντίθεσις πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς στὶς 13 «πολιτείες» τῆς Β. Ἀμερικῆς (ἡ πρώτη ἐξέγερσις ἐκεῖ θὰ σημειωθῆ τὸ 1770). Καὶ στὴν Γαλλία τὰ χρόνια εἶναι «τεταραγμένα» πρὶν ἀπὸ τὴν δημοκρατικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1789. Ἔτσι, βάζουν τὴν Τουρκία νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀντίθεσι τῆς πρὸς τὶς ρωσικὲς ἀναμίξεις σὲ ἰσχυρὰ τῆς Πολωνίας. Οἱ δυὸ τους, μαζί μὲ τὴν Ὀλλανδικὴ Αὐτοκρατορία, πολλὲς φορὲς ὡς τότε εἶχαν ὑποστηρίξει τὴν Ὀθωμανικὴ. Τώρα πρέπει καὶ γιὰ τὸ δικὸ τῆς συμφέρον, νὰ ἐπέμβῃ κι ἐκεῖνη. Καὶ ἔτσι ἀρχίζει τὸ 1768 ἓνας μεγάλος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ποὺ θὰ κρατήσῃ ὡς τὸ 1774 καὶ θὰ τερματισθῇ μὲ τὴν εἰρήνη τοῦ Κιουτσουὶ Καϊναρτζῆ. Στὴν διάρκειά του πραγματοποιεῖται καὶ ὁ πρῶτος διαμελισμὸς τῆς Πολωνίας. Ἀρχηγὸς τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων στὸ μέτωπο τῆς Ρουμανίας εἶναι ὁ στρατηγὸς Ρουμιάντσεφ. Ἀλλὰ ἐδῶ ξεχωρίζει ἓνας ἄλλος στρατηγός, ὁ Ἀλέξης Σουβάροφ, καίχημα τῶν συμπατριωτῶν του. Τὸν θεωροῦν πρώτη στρατιωτικὴ τους φυσιογνωμία, ἀνώτερη καὶ ἀπὸ τὸν μεταγενέστερο νικητὴ τοῦ Ναπολέοντος Κουτούζωφ, ἀτίτητο στρατηγὸ. Ὁ πόλεμος ὅμως χρονίζει, γιὰτὶ ὑπάρχουν κι ἄλλα μέτωπα: στὸ χανάτο τῆς Κριμαίας καὶ

*Ο Άλέξης Σουβάρωφ, στρατάρχης
της Ρωσίας κατά την επανάσταση του 1770.
Η ανάδειξίς του άρχισε από τον
Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1768-1774.*

στον Καύκασο και γιατί έπεμβαίνον η Πρωσσία και η Σουηδία. Μέσα στις φάσεις και διακυμάνσεις της έξαιτίας, ξεσπά η μεγάλη επανάσταση του 1770.

Πολύ πρωτύτερα είχαν ένταθί οι προετοιμασίες για μια ταυτόχρονη αντιπερισπαστική εξέγερση των ραγιαδών της Τουρκίας. Στην πραγματικότητα η ψυχολογική προετοιμασία ποτέ δεν είχε σταματήσει, από έναν αιώνα. Οι Ρώσοι ύποστηρίζουν ότι είχαν και μια επίσημη πρόσκληση, ν' αναλάβουν την προστασία των Όρθοδόξων της Βαλκανικής. Την έστειλαν το 1688 ο πρώην Οικουμενικός Πατριάρχης Διονύσιος, ο πατριάρχης των Σέρβων Άρσένιος Τσερνόγιεβιτς και ο Βλάχος γκοσποντάρ (ήγεμών) της Βλαχίας Σερμπάν Καντακουζηνός. Άλλά και χωρίς τέτοια πρόσκληση, η Μόσχα είχε πάρει την όνομασία «Τρίτη Ρώμη» μετά την ύποδούλωσι της δεύτερης: της Κωνσταντινουπόλεως. Μόνο που χρειάσθηκαν πολλά χρόνια για να κυριαρχήσει η Μόσχα επί «πασών των Ρωσιών» και να αποβλέψει ύστερα στην έξοδό της: πρώτα στην Μαύρη Θάλασσα, με διάλυσι των ταταρομογγολικών χανάτων που την έπνιγαν. Έπειτα στην Άσπρη Θάλασσα (Αιγαίο) με το άνοιγμα των Στενών και έξωσι της Τουρκίας από την Βαλκανική, παρά την αντίθεσι Άγγλων και Γαλλίας. Έτσι, από τον Πέτρο κι ύστερα, προβάλλεται στους όμοδόξους η «Άγια Ρωσία». Και με την άνοδο της Αικατερίνης στον θρόνο, η ψυχολογική προετοιμασία περνά στην φάσι της οργανωτικής, για αντιπερισπασμό στον επικείμενον έναν ακόμη ρωσοτουρκικό πόλεμο. Οι «Προφητείες Άγαθαγγέλου» αποτελούν ένα μέρος της ψυχολογικής προετοιμασίας. Χρησιμοποιήθηκε ένα κείμενο — πραγματικό ή φανταστικό — που ίσως είχε γραφεί πριν από αιώνας στην Ίταλία. Με μερικές προσθήκες οι προφητείες άποκτούν επικαιρότητα: «Οι Χριστιανοί θα άπελευθερωθούν από το ξανθό γένος του Βορρά... Ή άθλια Άουστρία που έσύ θα τους έγκαταλείψης». Οι προφητείες Άγαθαγγέλου κυκλοφορούν χέρι με χέρι μεταξύ των ραγιαδών, με συγκλονιστικές έντυπώσεις. Αυτόκρα-

τορικά δώρα στέλνουν οι τσάροι στα μοναστήρια του Άγίου Όρους και σε μητροπολίτες. Όσοι Όρθόδοξοι καταφεύγουν στην «Μοσχολία» βρίσκουν πραγματικό άσυλο σαν «έν Χριστώ αδελφοί». Προκόβουν, παίρνουν δημόσιες θέσεις. Τέτοιοι είναι και ο Γεώργιος Πατάζωλης, από την μακεδονική Σιάτιστα, λοχαγός του πυροβολικού στον τσαρικό στρατό και φίλος του Γρηγόρη Όρλώφ, πριν ακόμη τον έρωτευθή η τσαρίνα και πριν δολοφονηθή ο Πέτρος. Αυτός ξεκινά από την Ρωσία για «άπόστολος» της εξέγερσης, στις άρχές του 1766. Ύστερα από αρκετές περιπέτειες στην Ίταλία και Άλβανία, φθάνει στην Έλλάδα κατά το τέλος του χρόνου. Παράλληλα αρχίζουν και οι προετοιμασίες για την εμφάνισι και δράσι στο Αιγαίο, ενός Μεσογειακού ρωσικού στόλου, του πρώτου στην ιστορία. Χρειάζεται πολλή τάλμη για μια τέτοια σκέψι, γιατί ο ρωσικός στόλος γενικά βρίσκεται ακόμη σε νηπιακή ηλικία. Ο Πέτρος σκάρωσε τα πρώτα καράβια. Πώς να γίνουν τόσο θαλασσόλοκοι οι άγρότες του άπέραντου κάμπου, ώστε να όδηγήσουν πολεμικά από

την Βαλτική στο Αιγαίο; Και μάλιστα χωρίς ενδιάμεσες βάσεις; Σε ένα βαθμό το πρόβλημα λύεται με την χρησιμοποίησι άρκετών Άγγλων μισθοφόρων αξιωματικών: άποστράτων ή πειρατών. Πάλι όμως χρειάζεται μια «ύποδοχη» όταν θα φθάσουν τα καράβια, πρώτα στα Ίταλικά λιμάνια. Αυτή την δουλειά την αναλαμβάνουν οι άδελφοί Θεόδωρος και Άλέξης Όρλώφ: άποστολή πρακτόρων σε όλη την Τουρκία, στρατολογία ναυτικών, αγορά έξαρτημάτων για τον στόλο κλπ.

Ένας μικροπόλεμος στο Μαυροβούνιο — κάτι το συνθισμένο εκεί — χρησιμεύει για παραπλάνησι, από τις κινήσεις πολλών πρακτόρων, αλλά και ένθουσιασμένων Έλλήνων της Ίταλίας που προσφέρουν τα πάντα στην μεγάλη ύπόθεσι. Μάλιστα, στο Μαυροβούνιο έχει εμφανισθή ένας καλόγερος Στέφανος, που ξεσηκώνει τον λαό σε πόλεμο κατά των Τούρκων. Οι φήμες όμως τον θέλουν να είναι ο μυστηριώδης εκείνος καλόγερος που κανείς δεν βλέπει το πρόσωπό του, ο ίδιος ό τσάρος Πέτρος που διέφυγε την δολοφονία (για όλους τους δολοφονημένους τσάρους έχει εμφανι-

Γερμανική χαλκογραφία των αρχών του 19ου αιώνα, που εικονίζει τις άγγλορωσικές αντιθέσεις για τα Στενά. Ο Ρώσος χαρακτηριστικώς εμφανίζεται ως ρασοφόρος, προστάτης της 'Ορθοδοξίας, σύμφωνα με τις διακηρύξεις του. Απέναντι: τὸ κάστρο τῆς Μεθώνης στὴν Μεσσηνία. Πολιορκήθηκε κι αὐτὸ κατὰ τὸ 1770.

σθὴ κάποιος «νεκραναστημένος» ψευδοτσάρος). Τί φυσικώτερο λοιπόν ἀπὸ τὸ νὰ καταδιώκουν οἱ ἀδελφοὶ Ὁρλώφ ἐκεῖνον πού διέφυγε ἀπὸ τὸν «στραγγαλισμό τους;» Ἡ παραπλάνησις εἶναι τέλεια. Ὅλοι πιστεύουν πῶς ὄλα γιὰ τὸ Μαυροβούνιο καὶ τὸν ψευδο - Πέτρο γίνονται. Κανείς δὲν ὑποψιάζεται τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ τῶν προετοιμασιῶν στὰ ἰταλικά λιμάνια. Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ Παπάζωλης περνάει ἀπὸ τὴν Ἥπειρο στὴν Ρούμελη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸν Μοριά. Ὅπου ἐκμυστηρεύεται τὴν ἀποστολή του, τὸν δέχονται μὲ ἐνθουσιασμό. Πιὸ ἐνθουσιασμένοι μερικοὶ κληρικοὶ, δὲν διστάζουν νὰ μνημονεύουν τὴν Αἰκατερίνη καὶ στὶς ἐκκλησίες. Ὁ λαὸς πού ὑποστήριξε πάντα μὲ τὸ αἷμα τὸν ὄλοο τούς πολέμους τῶν ἑτεροδόξων καθολικῶν, θὰ ἀδιαφορήσῃ τώρα στὰ μηνύματα τῆς Μόσχας; Τώρα οἱ συντηρητικοὶ καὶ ἀπαισιόδοξοι, δὲν μποροῦν νὰ προβάλλουν τὸ συνθησιμένο ἐπιχειρήματός: «Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πίστις μας κινδυνεύει περισσότερο ἀπὸ τοὺς Φράγκους, παρὰ ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς!» Τώρα τὸ προαιώνιο ἐπιχειρήμα τῶν αὐθεντικῶν ἐξατμίζεται. Ἡ Ἁγία Ρωσία θὰ κτυπήσῃ τώρα τὸ Ἰσλάμ. Τὸ ξανθὸ γένος τοῦ Βορρά! Καὶ δίνει ὑπόσχεσι ἡ Ρωσία — δηλαδὴ ὁ Παπάζωλης — πῶς καὶ τὴν ἂνοιξὶ ὁ Μόσχοβος θὰ φέρῃ τὸ σέφερι Μοριά καὶ Ρούμελη». Θὰ φέρῃ μιὰ φοβερὴ ἀρμάδα καὶ 10.000 ξανθοὺς πολεμιστάς. Θὰ φέρῃ καὶ ἀμέτρητα ὄπλα, γιὰ 100.000 ἐπαναστάτας. Σὲ αὐτὴ τὴν

βάσι, μὲ ρωσικὴ δύναμι 10.000 ἀνδρῶν καὶ μὲ 100.000 Ἕλληνες ἐπαναστάτες, θὰ ἰσχυρίζονται ἀργότερα μερικοὶ «συμβαλλόμενοι» ὅτι ἔκλεισαν συμφωνία, ὅταν οὔτε οἱ δέκα χιλιάδες θὰ ἀποβιβασθοῦν, οὔτε 100.000 «ξεσηκωμένοι» θὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1769, ἐνῶ ὁ πόλεμος συνεχίζεται στὴν Μολδαβία καὶ Βεσσαραβία, ξεκινᾷ ἀπὸ

τὴν Βαλτικὴ μιὰ μοῖρα ρωσικοῦ στόλου. Ἡ δύναμις τῆς δειχνεὶ καὶ τὶς ρωσικὲς προθέσεις πού εἶναι μόνον ἀντιπερισπασμός. Δὲν ἔχει καμμιά ποσοτικὴ σχέσι μὲ τὶς ὑποσχέσεις Παπάζωλη. Τὴν ἀποτελοῦν τέσσερα δίκροτα (πολεμικὰ μὲ δυὸ σειρὲς πυροβόλων, τὰ «θωρηκτὰ» τῆς ἐποχῆς), τέσσερα μονόκροτα ἢ φρεγάτες (μιὰ σειρὰ πυροβόλων). Θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα πολεμικὰ. Ἀλλὰ ὄλα μαζί, πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις τῶν «ἀποστόλων» καὶ τὶς ἐλπίδες τῶν ραγιαδῶν.

Ἀπὸ τὶς πολλὲς κινήσεις, κάτι ὑποψιάζονται στὸ τέλος οἱ Τούρκοι. Κατὰ τὴν τρομοκρατικὴ τακτικὴ τοὺς ἀποκεφαλίζουν τὸν δεσπότη Σπάρτης Ἀνανία. Σακατεύουν καὶ τὸν πατριάρχη Μελέτιο μὲ σπάσιμο τῶν ἀρθρώσεών του καὶ τὸν «ρίχνουν» νὰ πεθάνῃ στὴν Λήμνο. Ἀποκεφαλίζουν καὶ

*Ὁ Τσάρος Πέτρος Α΄
ὁ Μέγας, ὁ ὁποῖος
ἀκολούθησε
ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ
καὶ ἰσχυροποίησε
τὸ ρωσικὸ κράτος.
Στὴν τακτικὴ τοῦ αὐτοῦ
ὑπελόγιζε καὶ
τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.
Φιλοδόξησε νὰ δώσῃ
στὴν Μόσχα τὴν θέσι
τῆς «Τρίτης Ρώμης»,
ὁ ἴδιος δέ,
σὲ προκηρύξεις τοῦ
πρὸς τοὺς Ἕλληνας,
ὑπεγράφετο:
«Πέτρος Α΄,
Ρωσο-Γραικῶν
αὐτοκράτωρ, Τσάρης
τῆς Μοσχοβίας».*

τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Ι. Καλλιμάχη. Τέλος, ὅταν πιά κάτι ἀκούν καὶ γιὰ στόλο τῆς Βαλτικῆς, ἀπειλοῦν τὴν Βενετία πῶς, ἂν ἐπιτρέψῃ δίδοθ' αὐτὸν τὰ κανάλια τῆς, θὰ τῆς κηρύξουν τὸν πόλεμο*. Κατὰ τὶς γνώσεις τοῦ τουρκικοῦ ναυαρχείου, ἡ Βαλτικὴ μόνο μὲ τὴν Ἀδριατικὴ ἐπικοινωνοῦσε, ἄρα ἀπὸ τὴν Βενετία θὰ ἔμπαινε στὴν Μεσόγειο ὁ ρωσικὸς στόλος!

Ἡ πρώτη μοῖρα, μὲ ναύαρχο τὸν Ρώσο Σπυριντῶφ καὶ ὑπαρχηγὸ τὸν Ἄγγλο Γκρέγκ, φθάνει στὴν Ἰταλία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1766. Ἀνεφοδιάζεται, συμπληρώνει πολλὲς ἐλλείψεις καὶ τὸν Φεβρουάριο, ὁ Θ. Ὁρλώφ ξεκινᾷ μ' αὐτήν. Ὁ Μικονιάτης πλοίαρχο Ψαρὸς τὴν φέρνει πρῶτα στὰ νησάκια Στροφάδες (ἀνοιχτὰ τῆς Μεσσηνίας). Ἀπὸ ἐκεῖ, στίς 28 Φεβρουαρίου, ρίχνουν ἀγκυρὰ στὸν Οἶτυλο τῆς Μάνης τρία «πλοῖα γραμμῆς» μὲ δυὸ φρεγάτες καὶ ἀποβατικὴ δύναμι 500 πεζῶν. Παγώνουν στὸ πρῶτο οἱ «μεμνημένοι τοῦ Παπαζώλη»: Αὐτὸ ἦταν λοιπὸν ὄλο - ὄλο;». Ὁ Παναγιώτης Μπενάκης, πανίσχυρος πρόκριτος τῆς Καλαμάτας, ἕγγονος τοῦ διόσημου πειρατοῦ Λυμπεράκη Γερακάρη καὶ στυλοβάτης τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως καταθροβεῖται. Βγαίνει κρυφὰ γιὰ νὰ διαπιστώσῃ πόσοι ἔφθασαν. Γυρίζει περίφοδος καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε ἴχνος συνωμοτικῆς ἐνεργείας του. Ἄλλὰ ὁ Θ. Ὁρλώφ, συνεχίζει αὐτὸς τώρα τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Παπαζώλη: «Θὰ ἔρθουν καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι. Ἐμεῖς

εἴμαστε μόνο ἐμπροσθοφυλακὴ». Ἔχει καὶ πολλὰ χρήματα. Μοιράζει καὶ ἐξαιρετικὰ δῶρα, χρυσοὺς σπαιρούς, εὐαγγέλια. Σταματοῦν ἔτσι οἱ πρῶτοι καυγάδες μὲ τοὺς Μανιάτες, γιὰ τὶς 10.000 πού περιμέναν ἐκεῖνοι (κατὰ τὶς ὑποσχέσεις Παπαζώλη) καὶ τὶς 100.000 πού νόμιζε ἐκεῖνος πῶς θὰ τὸν περιμένουν (κατὰ τὶς ἀναφορὲς Παπαζώλη πρὸς τοὺς προϊσταμένους του στὴν Ἰταλία). Βιαστικὰ οργανώνονται δυὸ φάλαγγες πού παίρνουν τὰ ἡχηρὰ ὀνόματα: «Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ τῆς Σπάρτης Λεγεῶν». Κάθε μιὰ ἔχει δύναμι 200 «τακτικῶν» ἀπὸ τὸ ἀποβατικὸ σῶμα πού ἐλάχιστοι εἶναι Ρῶσοι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐθελονταὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλία (Δαλματοὶ ἢ «Σκλαβοῦνοι», Μαυροβουνιώτες καὶ Ἕλληνες). Τὴν Δυτικὴ τὴν διοικεῖ ὁ πρίγκιψ Νταλγοροῦκι. Τὴν Ἀνατολικὴ ὁ ἐμποροκαπετάνιος Ἀντώνης Ψαρὸς. Τὶς ἐνισχύουν χιλιάδες Μανιάτες ἀφοῦ προηγήθηκαν καυγάδες μὲ τὸν ὄρκο πίστεως πρὸς τὴν τσαρίνα, πού ὅθελε νὰ δώσουν ὁ Ὁρλώφ, ἐνῶ οἱ ἐσοχημένοι στὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας τοὺς πίστευαν.

Ἡ Δυτικὴ ἢ Μεσσηνιακὴ Λεγεὼν κυριεῖ τὴν Καλαμάτα. Οἱ Τούρκοι ἔχουν φύγει πανικόβλητοι, γιὰ νὰ σωθοῦν, στὰ ἰσχυρὰ κάστρα. Ὁ Νταλγοροῦκι φθάνει στὴν Κυπαρισσία, πού τὴν ὀρίζει ἔδρα του. Πίσω μιὰ ἄλλη δύναμι Ρῶσων, μισθοφόρων καὶ ἐπαναστατῶν, πολιορκεῖ τὴν Κορώνη. Οἱ λίγοι Τούρκοι ὁμως ἀμύνονται μὲ τὸ θάρρος τῆς ἀπελπισίας.

Ἡ πολιορκία χρονίζει χωρὶς ἀποτέλεσμα, παρὰ τὴν συμμετοχὴ σ' αὐτὴν καὶ τοῦ στόλου. Νέοι καυγάδες ἀρχίζουν μεταξὺ Θ. Ὁρλώφ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μανιατῶν Μαυρομιχάλη. Στίς 23 Ἀπριλίου φθάνει καὶ ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς Ἀλέξης Ὁρλώφ.

Αὐτὸς εἶναι πιὸ ἀπολυταρχικὸς ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του, βίαιος, σκαιὸς, ἐντελῶς ἀδιάφορος καὶ ἀνάληγτος γιὰ τοὺς Ἕλληνες. (Ὁ Θεόδωρος, ἦταν τουλάχιστον ἀρχαιολάτρης). Ὅταν θὰ φθάσουν, τὸν Μάιο, καὶ τὰ τελευταῖα πολεμικά, ὁ μεσογειακὸς στόλος θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 δίκροτα, 5 φρεγάτες καὶ λίγα μικρὰ καράβια. Ἄν ἀρχηγὸς τῆς ἔμπαινε ὁ πολυτίμιρος καὶ παράτολμος Σκῶτος ναύαρχος Ἐλφισταν, πολλὰ θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτύχῃ. Ἄλλὰ γιὰ λόγους ρωσικοῦ γοήτρου, ὁ Ὁρλώφ διορίζει στῶλαρχο τὸν Σπυριντῶφ, ὁ Ἐλφισταν μένει ἀρχηγὸς μοῖρας καὶ, ὅπως εἶναι πεισματάρης, ὄλο προστριβὲς δημιουργοῦνται. Ἡ ἐπιτυχία ἐνὸς στρατηγοῦ Ἀννίβα, στὸν ὁποῖο παραδίνεται τὸ φρούριο τοῦ Ναβαρινου, δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν Ὁρλώφ. Ἐκεῖνος ὁ Ἀννίβας ἦταν ἀράπης, Ἀφρικανὸς, καὶ γι' αὐτὸ εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ τῆς Καρχηδῶνας. Τὸν νέγρο πατέρα του τὸν εἶχε δορυλάτω σκλάβο ὁ Μέγας Πέτρος. Καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἔδειχνε τὴν εὐνοιά της στὸν μιγάδα, πού τὸν ἔκανε καὶ στρατηγό.

Δὲν εἶναι ἀποτελεσματικώτερη καὶ τῆς ἀνατολικῆς λεγεῶνος ἡ δράσις. Ὁ Ψαρὸς μὲ ἄλλους Μα-

νιάτες προχώρησε και κυρίευσε τὸν Μυστρά. Σὰν Ἑλληνας αὐτὸς συγκροτεῖ μιὰ διοικητική ἐπιτροπή πού τὴν ὀνομάζει «Σπαρτιατικὴ Γερουσία». Ὑπογραμμίζεται ἔτσι ἡ διαφορά ἀντιλήψεων Ρώσων καὶ Ἑλλήνων. Οἱ πρῶτοι — καὶ ἰδιαίτερα ὁ τσαρικός εὐνοούμενος Ἄλ. Ὀρλώφ — δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὴν ἀντιπερισπαστική του γενικοῦ πολέμου τους ἐπιχειρήσεις. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐπαναστατοῦν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδας τους. Τὸ δείχνει ὁ ξεσηκωμὸς ἐκεῖ πού οὔτε πάτησαν, οὔτε φάνηκαν Ρῶσοι. Ἐνας ξεσηκωμὸς, ἀπὸ τὴν Κρήτη ὡς τὸν Ὀλυμπο, παρ' ὅλο πού δὲν ἔχει

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σφακιανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770 Ἰωάννης Βλάχος ἢ Δασκαλογιάννης. Τὸ κίνημα ἐξεφυλίσθη καὶ ἐκεῖ, καὶ ὁ Δασκαλογιάννης πλήρωσε μὲ τὴ ζωὴ του

προηγήθῃ καμμιά σοβαρὴ προετοιμασία.

Στὶς 25 Μαρτίου ὑψώνει τὴν σημαία τῆς ἐπανάστασεως στὰ Σφακιά ἢ Δασκαλογιάννης. Οἱ συνθήκες στὴν Κρήτη εἶναι φοβερὰ δυσμενεῖς. Δὲν ἐπαναστατοῦν ἄλλες περιοχές. Ἀπὸ παντοῦ ἐκστρατεύουν οἱ Τούρκοι ἐναντίον του. Σὲ 3.500 ὑπολογίζονται οἱ ἄμαχοι καὶ μάχιμοι νεκροί. Σὲ 1.500 ὅσοι πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρύο. Συνθηκολογεῖ ὁ Δασκαλογιάννης μὲ 800 ἐνόπλους. Ἀλλὰ λίγο ἀργότερα, ὅταν θὰ κληθῆ στὸ Ἡράκλειο, θὰ τὸν γδάρουν ζωντανό, μὲ ἄλλους συντρόφους του. Φεύγουν τότε ἀπὸ τὴν

Κρήτη 2.000 ψυχές. Μόνο 4.000 κάτοικοι μένουν στὰ Σφακιά. Μερικοὶ ἄλλοι Κρητικοὶ βρίσκονται στὶς δυὸ λεγεῶνες ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ τὶς πρῶτες ἐπιχειρήσεις στὴν Σπάρτη καὶ Καλαμάτα, γενικὴ ἐξέγερσις σημεῖνεται σὲ ὅλο τὸν Μοριά καὶ σὲ πολλὰς περιοχές τῆς Ρούμελης. Στὸ Αἴγιο ὑψώνει ἐπαναστατικὴ σημαία ὁ μητροπολίτης Πατρῶν Παρθένιος. Στὴν Κορινθία, ὁ μητροπολίτης Μακάριος Νοταρᾶς. Στὴν περιοχὴ Φαναρίου, ὁ πρόκριτος Ἀνδρισταίνας Χριστόπουλος. Στὸ Βάλτο, ὁ Γεροδήμος. Στὸ Ἀγγελόκαστρο, ὁ Λαχούρης. Στὸ Μεσολόγγι, ὁ Παναγιώτης Παλαμάς. Στὰ Γκράβαρα, ὁ Κ. Σισμάνης. Στὸ Λιδωρίκι, ὁ Λωρῆς. Στὸν Παρνασσό, ὁ Κορνᾶς Τράκας. Στὴν Λειβαδιά, ὁ Καλπούζος. Στὴν Μεγαρίδα, ὁ Μητρομάρας.

Ἡ ἀναταραχὴ ἐπεκτείνεται βορειότερα, στὰ ἀρματολίκια τῆς Πίνδου καὶ ὡς τὸν Ὀλυμπο. Χιλιάδες ἐπαναστάτες περνοῦν σὲ μικρὲς ἢ μεγαλύτερες ὁμάδες ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησια. Οἱ ἀπαγορεύσεις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῆς Βενετίας δὲν εἶναι ἱκανὲς νὰ σταματήσουν τὸ ρεῦμα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο καὶ Κεφαλληνία, στὴν Ἠλεία καὶ Ἀχαΐα. Πολιορκεῖται ἀκόμη καὶ ἡ Πάτρα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι, παρὰ τὸν αἰφνιδιασμὸ καὶ πανικό τους στὸν Μοριά, ἀντιδρῶν ἀποφασιστικά. Ἐχουν τὶς ἐφεδρεῖες τους, παρὰ τὸν πόλεμο πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβι. Εἶναι, κυρίως, Ἄλβανοι μισοφόροι πού τοὺς στρατολογοῦν διαστικὰ μὲ «λουφέδες» (μισθοῦς) καὶ τὴν ὑπόχρεσι ἀσυδοσίας λεηλασιῶν. Τὸ αἵματῆρὸ ὄργιο ἀρχίζει πολὺ πρὶν φθάσουν στὶς περιοχές τοῦ πολέμου, στὸ πέρασμά τους ἀπὸ τὴν Μακεδονία καὶ Θεσσαλία, ἀκόμη καὶ στὸ ξεκίνημά τους. Τότε ρήμαξαν καὶ ξεθεμέλιωσαν τὴν Μοσχόπολι, κοντὰ στὴν Κορυτσά.

Ὁ Ἀλέξης Ὀρλώφ στὴν ἀρχὴ δείχνει νὰ ἔχη πρὸ φιλόδοξα σχέδια ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του. Δημοσίευσε προκήρυξι, ὅπου καλοῦσε τοὺς Ἕλληνες σὲ γενικὴ ἐπανάστασι. Ἐδωσε διαταγὴ στὸν Ντολγοκορούκιν νὰ πολιορκήσῃ τὴν Μεθώνη. Καὶ στὸν Ψαρὸ γιὰ τὴν Τριπολιτσά. Μιὰ τρίτῃ φάλαγξ θὰ τὸν βοηθοῦσε ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Μεσσηνία. Ὅταν πραγματοποιηθῆ ἡ συνάντησις, μέσα στὴν Ἀρκαδία, ξεκινῶν ὅλοι γιὰ τὴν πολιορκία. Τὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα εἶναι πολυάριθμο, χιλιάδες, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι οὐσιαστικὰ ἄοπλοι. Τὸ ἐγχείρημα εἶναι δύ-

σκολο. Τὸ πόσο δύσκολο, θὰ φανῆ πενήντα χρόνια ἀργότερα, ὅταν τόσες φορές θὰ κινδυνεύσουν τὰ σχέδια τοῦ Κολοκοτρῶνη. Καὶ ὁ ἐμπυροκαπετάνιος Ψαρὸς δὲν εἶναι βέβαια ὁ μπαρουτοκαπνισμένος Ἕγρος τοῦ Μοριά. Πρὶν πηλίσασουν οἱ πολιορκηταὶ στὴν Τριπολιτσά, ἔφθασαν 6.000 πολεμοχαρεῖς Ἄλβανοί, περνώντας τὸν Ἴσθμό. Ἄλλοι τόσοὶ Τούρκοι ἔχουν καταφύγει ἐκεῖ. Οἱ ἀργὲς κινήσεις τοῦ Ψαρὸ διευκόλυναν τὴν τουρκικὴ συγκέντρωσι. Ἀκολουθεῖ ἔξοδος καὶ ἀντεπίθεσις. Ἡ μάχη τῶν ἀπειροπόλεμων χωρικῶν εἶναι καταδικασμένη σὲ ἀποτυχία, μὲ πολλὰς ἑκατοντάδες νεκρούς. Σκοτώθηκαν καὶ τετρακόσιοι Ρῶσοι καὶ μισοφόροι τῶν ἀποβατικῶν δυνάμεων. Τότε, ὅταν σιγουρεύτηκαν οἱ Τούρκοι, κρέμασαν καὶ τὸν δεσπότη, ἔσφαξαν καὶ ὄλους τοὺς Ἕλληνες τῆς πόλεως. Πιὸ ψηλά, στὴν Ρούμελη, ἡ ἐξέγερσις ἔχει συντριβῆ μὲ τὴν «ἀλβανικὴ κάθοδο». Κοντὰ στὸ Ἀγγελόκαστρο ἔμεινε ἡ ὀνομασία μιᾶς τοποθεσίας: «Τῶν Γριβαίων τὰ κόκκαλα». Τριακόσιοι εἶναι κι αὐτοὶ πού ἔπεσαν ἐκεῖ, «Ἕλληνων προμαχοῦντες». Ὁ Μητρομάρας ἔδωσε σκληρὴν μάχη στὴν Κακὴ Σκάλα Μεγαρίδος. Δὲν μπόρεσε ὅμως ν' ἀνακόμῃ τὴν κάθοδο, ὅπως ἄλλοι ξεσηκωμένοι ἀρματολῶνι συνθηκολόγησαν καὶ ἄλλοι ζήτησαν καταφύγιο στὸν Μοριά. Ὁ ἴδιος βάζει φωτιά στὰ Μέγαρα καὶ περνάει τὰ γυναικόπαιδα στὴν Σαλαμίνα. Ὑστερα συνεχίζει τὸν πόλεμο, τουρκομάχος κούρσάρος πιὰ. Οἱ στρατιωτικὲς καταστροφές καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς τουρκικῆς ἀρμάδας στὸ Αἰγαῖο ἀποτελοῦν ἴσως ἀφορμὴ γιὰ τὸν Ὀρλώφ νὰ ἀποσυρθῆ ὀλίγετα ἀπὸ τὸν Μοριά. Ἄδικα τὸν παρακαλοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ μείνῃ. Ἀνένδοτος, ἐγκαταλείπει τὸ φρούριο τοῦ Ναυαρίνου, παίρνοντας μαζί του μόνο δυὸ ἑκατοντάδες Ἕλληνων μὲ τοὺς ἐπισκόπους Μεθώνης, Κορώνης, Πατρῶν καὶ Καλαμάτας, μαζί καὶ τὸν Μπενιακῆ. Ὁ Πατάζωλης πέθανε σὲ λίγο ἀπὸ τὸ κακὸ του, εἶπαν. Οἱ Ἄλβανοι, ἀσύδοτοι καὶ ἀποθηρνωμένοι, θὰ χορτάσουν αἷμα πρῶτα, θὰ καταστρέφουν τὰ πάντα χρόνια ὀλόκληρα. Ἀκόμη καὶ ὡς τὴν Μακεδονία, ἡ ἐποχὴ αὐτῆ χαρακτηρίζεται «ἀρβανιτοκρατία» καὶ σημαίνει καταλήστευσι τῶν πάντων.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Πελοποννήσου, ἀκολούθησε ἡ περίφημη ναυμαχία τοῦ Τσεσμέ, στὸ μικρὸ λιμάνι καὶ φρούριο, ἀν-

τίκρυ από την Χίο, στις 7 'Ιουλίου. 'Ο καπουταν πάσας Χοτζαμεντίν είχε παρατάξει 14 ντελίγια κι άλλες τόσες φρεγάτες σέ σχήμα μισοφέγγαρου μπροστά στο λιμάνι. Τά ρωσικά πολεμικά μέ τους 'Αγγλους «έπιτελικούς» πληθίσαν άποφασιστικά. 'Η ναυαρχίς του Σπυριντώφ όρμά στην τουρκική, που κυβερνήτης της είναι ο πλοίαρχος Χασάν Τζεζαερλή, άργότερα άρχιναύαρχος (ό καπουταν πάσας θρίσκειται στην στεριά). "Όπως γαντζώνονται τά δυό καράβια, άκολουθούν είσβολές και στά δυό, μέ «πειζομαχίες» στά καταστρώματά τους. Οί Τούρκοι είναι φοβεροί σ' αυτά τά γιουρούσια. 'Ενισχύσεις φθάνουν μέ δάρκες και στις δυό ναυαρχίδες. Τό αίμα τρέχει ποτάμι. Οί Ρώσοι ρίχνουν και έμπρηστικές χειροβομβίδες. 'Αλλά και οί Τούρκοι βάζουν φωτιά στά πανιά του ρωσικού, για νά κάψουν τους άνεβασμένους στά κατάρτια σκοπευτάς. Σέ λίγο καίγονται και τά δυό καράβια. Καί τότε μόνο τά έγκαταλείπουν τά πληρώματά τους και ό Θ. 'Ορλώφ, μέ τον Σπυριντώφ τό ένα, ό Χασάν τραυματισμένος τό άλλο. Στά άλλα τουρκικά σκάφη, άπό τον φόβο μεταδόσεως τής φωτιάς, κόβουν τīs άγκυρες και τά στριμώνουν τό ένα έπάνω στό άλλο, μέσα στό λιμάνι. «Μή χάσουμε τέτοια εύκαιρία», φωνάζουν οί 'Αγγλοι «ειδικούς». Στά γρήγορα μεταβάλλουν πρία καΐκια σέ πυρπολικά που τά κυβερνούν δυό 'Αγγλοι κι ένας Ρώσος, μέ πληρώματα 'Ελληνες και Δαλματούς. 'Ο άλλος στόλος τά προστατεύει μέ πυρά, στην έπιθεσί τους τά μεσάνυχτα. Τά δυό (ένα μέ 'Αγγλο κι ένα μέ Ρώσο) έπέτυχαν άπόλυτα στην άποστολή τους. Μεταδίδουν την φωτιά τους στά τουρκικά πολεμικά που ανατινάζονται τό ένα ύστερα από τό άλλο. "Ένα μόνο γλύτωσε, που αίχμαλωτίζεται μέ τό φάτισμα. Οί έκρήξεις άκούσθηκαν στην Σμύρνη, στην Χίο και πολύ μακρύτερα. Τρομακτικές είναι οί άπώλειες των Τούρκων. 'Αλλά δέν γίνεται έκμετάλλευσις τής νίκης. 'Ο 'Ορλώφ δέν δέχθηκε την πρότασι του 'Ελφιστων νά παραδώσουν τό Στενά και νά κάψουν την Σαμπούλ, παρά τό καταπληκτικό «έπιχειρήμα» του πεισματάρη Σκότου. Αύτός, κυνηγώντας ένα τουρκικό έμπορικό, μπήκε στα Δαρδανέλλια και προχώρησε πέρα άπό την μέση. 'Εκεί σταμάτησε, άδιάφορος για τά άστοχα πυρά

των έχθρικών πυροβολείων. Μέ τους ήχους σαλπίγγων και ταμπούρων ήπτε τό τσάι του — μέ περισσότερο ρούμι — στό κατάρτωμα, βρίζοντας άδιάκοπα Τούρκους αντίπαλους και Ρώσους προϊσταμένους του. "Υστερα, άδιάφορος πάντα για τά έχθρικά πυροβολεία, έβαλε πλώρη για την έξοδο, χωρίς τό δίκροτό του νά πάθη την παραμικρή ζημία.

'Ο 'Ορλώφ όμως προτίμησε νά λεηλατήσει πρώτα τον Τσεσμέ και ύστερα νά περιορισθή στην κυριαρχία του Αιγαίου. 'Ο ρωσικός στόλος χρησιμοποίησε για όρμητήριο και ναύσταθμο τό λιμάνι τής Νάουσας στην Πάρο, επί πέντε χρόνια, ως τον 'Ιούλιο του 1774. Κτίζουν εκεί οί Ρώσοι μεγάλα κτίρια, σαν νά προβλέπουν μόνιμη παραμονή τους στην 'Ασπρη Θάλασσα. "Όλα τά νησιά των Κυκλάδων περνούν μία πενταετία μέ ένα ιδιότυπο καθεστώς άνεξαρτησίας. Κάθε νησί τό διοικεί ένα συμβούλιο «συνδικίων» μέ έναν άντιπρόσωπο του ναύαρχου, που όνομάζεται «κονσολιέρης». Καί από άλλα νησιά όμως χάνεται σ' αυτό τό διάστημα ή τουρκική κυριαρχία. 'Ακόμη και την μακεδονική Θάσο την κατέχει ρωσικό άπόσπασμα, για την χρήσιμη στον στόλο ξυλεία των δασών της. "Όλα αυτά τά χρόνια ή ελληνική 'Επανάστασις του 1770, που τόσο φοβερό τέλος είχε στον Μοριά και στην Ρούμελη, συνεχίζεται στο Αιγαίο μέ έντονη κουρσάρικη δράσι. Οί Ψαριανοί, ιδιαίτερα, τώρα πρωτοσυγκροτούν την καταδρομική τους δύναμη, μέ έπιδρομές στα μικρασιατικά παράλια. Καί από άλλα νησιά καταδρομείς μάχονται κατά των Τούρκων κατακτητών. 'Ο Μητρομάρας κάνει και αποβάσεις στην 'Αττική. Τό Αιγαίο πραγματικά «φλέγεται», ως την ήμερα που τερματίζεται ό ρωσοτουρκικός πόλεμος μέ την συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή ('Ιούλιος 1774). Μέ αυτήν, ή Ρωσία επεκτείνη την κυριαρχία της στα παράλια του Εύξεινου. 'Η Κριμαία γίνεται άνεξάρτητη από την Τουρκία και τό 1783 ένωματώνεται στην Ρωσία. 'Ο Τσάρος άποκτά δικαίωμα προστασίας των ήγεμόνων Μολδοβλαχίας και τής 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας στην όθωμανική επικράτεια. Τά Στενά «άνοίγουν» για τά ρωσικά έμπορικά καράβια. Τέλος, ό σουλτάνος έδινε άμνηστία στους 'Ελληνες που είχαν άκολουθήσει τους Ρώσους. Στην πραγματικότητα τό

άρθρο αυτό μόνο στα νησιά έφαρμόσθηκε κάπως. Στην Πελοπόννησο όμως συνεχίσθηκαν άλλα τέσσερα χρόνια οί φοβερές λεηλασίες και σφαγές. "Εγιναν και πάλι προτάσεις γενικής σφαγής των 'Ελλήνων, που τīs άπόκρουσε όμως ό ναύαρχος τώρα Χασάν. Μόνο όταν οί άποθηριωμένοι 'Αλβανοί άρχισαν νά σκοτώνουν και Τούρκους άποφάσισε ή Πύλη νά τους άπομακρύνη. Χρειάσθηκε όμως όλόκληρη έκστρατεία του Χασάν τό 1779. Αύτός στην άρχή συνεργάσθηκε και μέ τους κλέφτες του Μοριά (δπως τον πατέρα του Γέρου, Κ. Κολοκοτρώνη). "Υστερα τους κτύπησε κι αυτούς άγρια. 'Η πίκρα για την έγκατάλειψι

'Ο 'Ιωάννης Μαυροχάλις ή Σκυλογιάννης, εκ των άρχηγών των Μανιατών. Σκοτώθηκε τό 1770 σ' έναν πολεμικό πύργο, όπου, μαζί μέ 22 άλλους, άμύνθηκε σέ 5.000 Τούρκους

του Μοριά από τους Ρώσους και οί κατάρες για τά φρικαλέα δεινά που άκολούθησαν μέ την έκδικησι των Τούρκων έχουν συντελέσει σέ μία καταστροφάντησι τής επαναστάσεως εκείνης, από μεταγενεστέρους. Χαρακτηρίσθηκαν τυχοδιώκτες εκείνοι που πρωτοστάτησαν στην έξέγερσι, σαν τον Παπαζώλη. Παραγνωρίσθηκαν και οί άπούτερες συνέπειες από τον πόλεμο και την επανάστασι. 'Εναι γεγονός ότι τό δέος από την άνάμνησι του 1770 άποτελούσε τροχοπέδη για πολλούς τό 1821. "Όταν ό Παλαιών Πατρών Γερμανός άποκαλούσε «έξωλέστατον» τον Παπαφλέσα, άσφαλώς θυμό-

ΜΟΣΕ ΝΤΑΓΙΑΝ

“Ανήκει στην κατηγορία εκείνων, οι οποίοι, στα τελευταία χρόνια, βρίσκονται συνεχώς στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος.

Γεννήθηκε το 1915 κοντά στην Χαίφα και το 1941 κατειάγη στον αγγλικό στρατό. Φοίτησε στην στρατιωτική σχολή του Κάμπερλου, στην Μεγάλη Βρετανία. Συνταγματάρχης το 1948, έγινε μέσα σε πέντε χρόνια αρχηγός του Γενικού Έπιτελείου.

ΤΟΝ δνόμασαν «Κιρκινιάτο του Σινά». Το 1956, μέσα σε όκτώ μέρες, ο στρατηγός Μοσέ Νταγιάν, επικεφαλής του Ισραηλινού στρατού, εξαρθρώνει τὰ αλγυπτιακά στρατεύματα. Κατόπιν, στὰ σαράντα του χρόνια, αποφασίζει νὰ αποσυρθῆ ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ ζωὴ. Λέει :

— Τώρα θὰ μπορέσω νὰ ἀφιέρωσω περισσότερο χρόνο μου στὸ «χόμπυ μου», τὴν ἀρχαιολογία.

Ἡ ἐπιθυμία του ὅμως αὐτὴ δὲν πραγματοποιήθηκε, γιατί ἡ κατάστασις στὴν Μέση Ἐνατολή ἐξακολούθησε νὰ εἶναι τεταμένη καὶ κρίσιμη. Ὁ κλοιὸς τῶν Ἀράβων πάντα ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ. Ἔτσι, τὴν 1η Ἰουνίου τοῦ 1967, ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνήγγειλε ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἰσραηλινοῦ κράτους, Λεβὴ Ἐσκὸλ, προσέφερε τὸ χαρτοφυλάκιο τοῦ ὑπουργείου Ἀμύνης στὸν Νταγιάν. Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ πανηγύρισε. Γιατὶ σὲ μιὰ ὥρα κινδύνου, καὶ ἐνῶ ὁ ἀραβικὸς κλοιὸς ὄλοένα σφιγγόταν περισσότερο, ἡ ἐπάνοδος τοῦ Νταγιάν ἀποτελοῦσε μιὰ ἐγγύησι ὅτι ἡ χώρα θὰ πολεμοῦσε καὶ τώρα μὲ ἐπιδεξιότητα, ὅπως καὶ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1956.

Τὴν δευτέρη αὐτὴ φορὰ οἱ Ἰσραηλινοὶ χρειάστηκαν λιγώτερες ἡμέρες γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν μιὰ νίκη ἐναντι τῶν Ἀράβων. Κατέλαβαν ὀλόκληρη τὴν αἰγυπτιακὴ χερσόνησο τοῦ Σινά καὶ τὸν τομέα τῆς Ἱερουσαλὴμ, πού ἀνήκε ὡς τότε στὴν Ἰορδανία.

Οἱ ἐπιχειρήσεις ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διεξήχθησαν αὐτὴ τὴν

φορὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγία ἐνὸς ἄλλου στρατηγού, τοῦ Ἰσαάκ Ραμπίν, ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου. Ὡστόσο, στὴν στρατηγικὴ τῆς κεραινοβόλου νίκης, ἦταν φανερό ὁ δάκτυλος τοῦ Νταγιάν.

Ὅπως τὸ 1956, ἔτσι καὶ τώρα, ἡ ἀεροπορία ἄρχισε μὲ τὴν καταστροφὴ ὀλων σχεδὸν τῶν ἐχθρικών ἀεροπλάνων, μὲ αἰφνίδιες ἐπιθέσεις ἐναντίον τους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μέσα στὰ ἀεροδρόμια ὅπου ἦταν σταθμευμένα. Ἄφησαν ἔτσι τὸν ἀντίπαλο, χωρὶς καμμιὰ ἀπὸ ἀέρος προστασία.

Γιὰ τὸν Μοσέ Νταγιάν τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ δὲν εἶναι μόνο τὸ ἐπανακτηθὲν λίκνο τῶν πραγμάτων, ὅπως γιὰ τόσους ἄλλους Ἑβραίους, πού μετανάστευσαν στὴν Παλαιστίνη τὰ τελευταία χρόνια. Εἶναι ἡ πατρίδα, ὅπου γεννήθηκε τὸ 1915. Ὁ Νταγιάν εἶναι ἓνας «σάμπρε», ὅπως λέγονται οἱ Ἑβραῖοι πού γεννήθηκαν στὴν Ἰουδαία ἢ στὴν Γαλιλαία. Οἱ γονεῖς του, εὔποροι Οὐκρανοὶ, εἶχαν μεταναστεύσει στὴν Παλαιστίνη τὸ 1913. Ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ πρώτου κύματος τῶν σκαπανέων, πού συνέρευσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ προετοίμασαν τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι μιᾶς «εβραϊκῆς ἐστίας», ὕστερα ἀπὸ τόσες καὶ τόσες περιπλανήσεις, σχεδὸν δυὸ χιλιετηρίδων.

Ἡ Παλαιστίνη βρισκόταν τότε ὑπὸ τουρκικὴ κατοχὴ. Οἱ Ἄραβες, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν συνταγματάρχη Λῶρενς, βοήθουν τοὺς Ἄγγλους νὰ ἐκδιώξουν τὸν σουλτάνο. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ἡ Μεγάλη

ταν τὴν καταστροφικὴ ἐξέγερσι. Πενήντα χρόνια μόνο εἶχαν περάσει, ζωντανὲς ἦσαν οἱ ἀνάμνησεις. Ἀλλὰ εἶναι πασίγνωστο ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς πολλὰ ὠφελήματα ἀπέκομισε ἀπὸ τὴν συνθήκη τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζή. Ὅλοι τὸ παραδέχονται πῶς τὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά ἔγιναν πραγματικὴ δύναμις στὰ πενήντα χρόνια ὡς τὸ 1821. Ὅταν ἄνοιξαν τὰ Στενά καὶ ἄρχισαν νὰ μεταφέρουν ρωσικὸ σιτάρι. Σταροκάραβα ἦσαν τὰ πολεμικὰ τοῦ '21. Τὸ ὑπόδουλο ἔθνος δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐλευθερία, παρὰ τὰ δεινοπαθήματά του. Ἡ ἀναληγρία τοῦ Ὀρλώφ δὲν ἀπέτελεσε φραγμὸ στὶς ἐλπίδες του κάθε φορὰ πού ἡ Τουρκία εἶχε πολεμικὲς περιπλοκές. Ὅταν τὸ 1787 ἀρχίη ἄλλος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, πάλι πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες. Γνωστοὶ εἶναι οἱ καταπληκτικοὶ ἄθλοι τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Δὲν εἶναι ἄσχετοι μὲ τὸν πόλεμο ἐκεῖνον καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν, στὴν ἴδια περίοδο. Ὑστερότερα θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι ἀγῶνες, ὅπως τοῦ Νικοτσάρα. Ὅλοι εἶναι κρίκοι στὴν ἀλυσίδα τῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τὸ 1770 ὡς τὸ 1821, μιὰ γενιὰ πέρασε. Ὁ ἀρχικλέφτης Κωνσταντῖνος Κολοκωτρώνης σ' ἐκείνες τὶς περιπέτειες σκοτώθηκε. Ὁ πρωτεργάτης τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως Θεόδωρος Κολοκοτρώνης σ' ἐκείνη τὴν περιπέτεια ἐπάνω, τὸ Πάσχα τοῦ 1770, γεννήθηκε. Ἐκεῖνος πού πρωτοδίδαξε στοὺς Ψαριανοὺς τὴν κατασκευὴ πυρπολικῶν τὸ 1821 (τὸ κύριο ὄπλο κατακτήσεως τῆς ἐλευθερίας), ὁ Ἡπειρώτης δάσκαλος Πατατούκος, ἀπὸ Ἕλληνες μπουρλοτιέρηδες τοῦ Τσεσιμέ γνώριζε ὅτι ἐδίδαξε. Πολλὰ διδάγματα εἶχαν ἀποκομίσει οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀτυχή ἐξέγερσι τοῦ 1770. Τὸ κυριώτερο εἶναι ὅτι: «Τὴν ἐλευθερία του τὴν κατακτᾷ ἓνα ἔθνος, δὲν τοῦ τὴν χαρίζουν ἄλλοι». Καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται ἓνα φαινόμενο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀμέτρητες ἐξεγέρσεις στὸ παρελθὸν εἶχαν ἀποτύχει, παρ' ὅλο πού ἔγιναν ὅταν ἡ Τουρκία εἶχε πόλεμο μὲ κάποιον ἐχθρὸ τῆς. Ἐπίτευχε μόνο ἐκείνη πού κανεὶς δὲν τὴν βοηθοῦσε στὴν ἀρχὴ τῆς. Ἀλλὰ αὐτὴ ἄρχισε μὲ προετοιμασία καὶ μὲ προγραμματισμένο σκοπὸ: Τὴν κατάκτησι τῆς ἐλευθερίας.

ΦΟΙΒΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ